

Det enda privata rummet?

Tankar kring dagboksskrivandets rumsskapande funktion för kvinnor i agrar miljö under tidigt 1900-tal

ANN-CATRINE EDLUND är fil.dr i nordiska språk och verksam vid institutionen för litteraturvetenskap och nordiska språk vid Umeå universitet. Hon disputerade år 2000 med avhandlingen *Sälen och jägaren*. De botteniska jägarnas begreppssystem för säl ur ett kognitivt perspektiv. I sin pågående forskning intresserar hon sig för vardagligt skrivande och genusfrågor.

Måndag - den 26-

I dag reser till Skurholmen och börjar selja burkar allt går bra. Tack och lof Tisda

I dag med till Stan Tack och lof

(Julia Englunds dagbok den 26-27 oktober 1936.)

Vennerstrand var hit d. 26 okt.

"Lycka" kalva[?kalvade] kl. 9 e.m. d. 27 okt. Jag fick ej lägga mej förrän kl. 1 f.m. d. 27-10.

(Linnéa Johanssons dagbok den 26-27 oktober 1936.)

Okt. 3 söndag. Kallt. Kärt att få hälsa på mina vänner. Många minnen från flydda dagar står i förbindelse med dessa vänner och deras hem! Käre Gud, välsigna och lova dem du för allt gott de gjort mot mig! På eftermiddagen följer Jenny mig till Olov Eriks-sons. Där är lugnt och fridsamt. U. Mosen vittnar om Gud, husandakt på kvällen. Mycket sträng köld.

(Albertina Anderssons dagbok 3 oktober 1915.)

albertina Andersson, Julia Englund och Linnéa Johansson är tre kvinnor i norrländsk agrar miljö med en gemensam nämnare: de har skrivit dagbok under första delen av 1900-talet och deras dagbokstexter har dessutom bevarats åt eftervärlden.¹ Jag har fått förmånen att lära känna Albertina, Julia och Linnéa, genom deras dagboksskrivande, inom mitt forskningsprojekt "Ett rum för dagen – tre kvinnors dagboksskrivande i övre Norrland under tidigt 1900-tal", där jag intresserar mig för frågor kopplade till dagboksskrivandets funktioner. Helt enkelt: Varför skriver dessa kvinnor dagbok?

Under den undersökta tidsperioden, tidigt 1900-tal,

söker kvinnor i borgerlig miljö vägar ut i ett offentligt rum. Virginia Woolf pläderar bl.a. för nödvändigheten av ett eget rum för att kunna verka som författare (Woolf 1991). Tillgången till en privat sfär utgör för henne en av förutsättningarna för ett aktivt deltagande i det offentliga livet, för att kunna söka sig ut till nya rum.²

De tre dagboksskribenterna i agrar miljö saknar också tillgång till ett eget, privat rum i nutida bemärkelse. Innebörden i begreppet privat skiljer sig dock avsevärt mellan en borgerlig, mer eller mindre urban miljö, och en nordsvensk jordbruksmiljö under denna tidsperiod. I borgerlig miljö är det möjligt att diskutera existensen av en privat sfär och ställa denna i relation till en offentlig sfär. I den nordsvenska kontexten under tidigt 1900-tal är det överhuvudtaget tveksamt om man kan upprätthålla en gräns mellan en privat och en offentlig sfär. Hemmet utgör exempelvis en öppen plats dit även främlingar är välkomna och där också möten av mer eller mindre offentlig karaktär äger rum. Etnologen Ella Johansson, som studerat en dagbok skriven under 1920-tal från Hälsingland, diskuterar denna svårighet att tillämpa begrepps-paret privat och offentligt i en nordsvensk kontext: "Hemmen är öppna och befolkade och de gemensamma platserna är inte så hårt institutionaliserade" (Johansson 2002:199).

I denna artikel vill jag pröva möjligheten att betrakta de tre kvinnornas dagboksskrivande som en del i etablerandet av en privat sfär även i agrar miljö, där dagboksskrivandet öppnar en dörr in till ett privat, eget rum. Min avsikt är att fortsättningsvis problematisera innebörden i begreppet privat genom att ställa dagbokens privata rum i relation till andra

rumsliga dimensioner i dagboksskribenternas livssituation. Vad representerar detta privata rum för de enskilda skribenterna? Vilka aktiviteter äger rum innanför dagbokens väggar? Vad kan dagbokens innehåll ge för ledtrådar om skrivandets funktioner?

Först ges en kortfattad presentation av de tre dagboksskribenterna och dagbogens genrens karakteristika i agrar miljö. Därefter presenteras mina teoretiska utgångspunkter utifrån literacy-teori och genus-teori samt de metodologiska konsekvenser som de medför. Avslutningsvis jämförs rumsliga dimensioner i skribenternas livssituation, både med avseende på det geografiska rummet och mer eller mindre offentliga rum.

ALBERTINA, JULIA OCH LINNÉA

Albertina Andersson – lärarinna

Albertina Andersson föddes 1862 i Järvsjö by i Vilhelmina socken i Lappland. Hon tog examen som småskollärare 1885, och kom i hela sitt yrkesverksamma liv att arbeta som lärare i Vilhelmina. Läraryrket innebar en ambulering tillvaro i och med att hon huvudsakligen arbetade i "mindre flyttande småskola" där läraren flyttade till mindre orter för att bedriva undervisning. I och med att undervisningsperioderna var korta, flyttade lärarna ibland två gånger per termin. Albertina avgick från sin tjänst med pension 1922, och bosatte sig då i Norra Volgsjöfors, strax söder om Vilhelmina. De bevarade dagbokstexterna täcker åren 1915–1932, då Albertina är 53–70 år. Under de tio år av dagboksskrivande som Albertina är yrkesverksam så undervisar hon de första fyra åren i "mindre flyttande småskola". De sista sex åren är hon fast statio-

Lärarinnan Albertina Andersson. Albertina är troligen fotograferad i Dalasjö folkskola där hon vikarierade som folkskollärare under sina sista yrkesverksamma år, mellan 1916–1922. Foto: Hjalmar Höglund; fotot förvaras vid Västerbottens museum.

nerad i Dalasjö som vikarierande folkskollärare.

Albertinas sociala nätverk återfinns i skilda religiösa trossamfund. Hon reser så ofta som möjligt in till "platsen", dvs. Vilhelmina, för att delta i möten anordnade av både Frälsningsarmén, Missionskyrkan och Svenska kyrkan. Men hon är inte enbart en deltagare, utan kallar också flitigt till möten ute i de byar där hon undervisar.

Julia Englund – småföretagare

Julia Englund föddes 1882. Hennes dagbok finns bevarad från perioden 1932–1948, då Julia är 50–66 år. Hon lever då tillsammans med sin äldre bror August i Bensbyn i Norrbotten. Av dagboksanteckningarna framkommer att de har åtskild ekonomi. Julias försörjningssituation kan liknas vid en småföretagares. Hon försörjer sig genom försäljning av fisk, bär och egen produktion av textilhantverk.

Julia Englund vid ca 25 års ålder. Fotot är taget i systrarna Henny och Alma Tegströms fotoateljé i Luleå. Fotot förvaras vid Norrbottens minne.

Varorna såldes vid återkommande försäljningsresor in till Lule stad där hon hade många kunder i borgerliga kretsar. Under sommarhalvåret vistas Julia och August mestadels i fiskeläget på Norr-Espen i Norrbottens skärgård där de både fiskar och bereder fisk. Julias försörjningssituation kan också sägas karakteriseras av rörlighet, både geografiskt och socialt, med säsongboendet i skärgården och försäljningsresor till stadsmiljö.

Utöver brodern August har Julia ytter-

ligare två syskon, Anna och Mina, som utgör fasta punkter i Julias sociala nätverk. Julia är också aktiv medlem i baptistförsamlingen i Bensbyn där hon innehar ett förtroendeuppdrag som vaktmästare. Hon deltar också i religiösa sammankomster på andra orter i Norrbotten.

Linnéa Johansson – piga

Linnéa Johansson föddes 1917 och växte upp i Stavsjö by i dåvarande Täsjö socken i Ångermanland. I samband med moderns

död 1933 upplöstes föräldrahemmet och Linnéa fick då själv söka sin försörjning. Hon är självförsörjande i nio år t.o.m. 1942 då hon gifter sig och bildar familj. Linnéas försörjningssituation karakteriseras av en extrem rörlighet. Under en tidsperiod om nio år byter hon arbetsplats och boendeort vid hela 30 tillfällen och har sammanlagt 17 olika arbetsgivare. Hos 14 av dessa tjänade hon som piga, både i agrar miljö och i borgerlig miljö i Umeå.

Utöver anställningarna som piga arbetade hon vid två tillfällen i Dorotea samhälle i affärsverksamhet, och hon var även anställd som kocka åt skogsarbetare i Tallberg utanför Gafsele. I och med att hon både arbetade i den välbekanta jordbruksmiljön och i den mer främmande borgerliga miljön medförde rörligheten förflyttningar i såväl det geografiska rummet som i det sociala rummet. Undersökningen av Linnéas dagboksskrivande har

Linnéa Johansson vid 23 års ålder. Fotot i privat ägo.

Skribenternas livssituation vid tiden för dagboksskrivandet

Skribent	Plats		Dagboks- material	Ålder vid skrivandet	Försörjnings- situation	Socialt nätverk
Albertina Andersson	Vilhelmina socken (Vbt)	1862- 1932?	1912-32	53-70 år	Lärarinna i mindre flyttande småskola 1912-16 Vikarierande folk- skollärare 1917-32 Pensionär 1922-32	Religiösa samfund
Julia Englund	Bensbyn och Lule skärgård (Nbt)	1882- 1951	1932-48	50-66 år	Självförsörjande ”småföretagare” Levde med brodern	Syskon med familjer Baptist- församlingen
Linnéa Johansson	Åsele- Dorotea- Umeå (Vbt)	1917-	1932-42	15-25 år	Självförsörjande Piga i agrar och borgerlig miljö (Affärsbiträde)	Familj, föreningar, nöjes- evenemang

avgränsats till åren 1932-1942, då Linnéa var 15-25 år.

Familj och släkt innehar en central position i Linnéas sociala nätverk. Det sociala umgänget med jämnåriga försiggick till betydande del i ett offentligt rum. På de orter hon arbetar deltar hon aktivt både i föreningsverksamhet och i ortens nöjesutbud: ungdomsklubbar, bio, bjudbaler och andra lokala sammankomster.

DAGBOKEN SOM GENRE

I den forskning som bedrivits om dagböcker brukar man diskutera två genrer av dagböcker: bondedagböcker och introspektiva dagböcker.³ Skribenterna i bondedagböcker är hemmahörande i agrar miljö, med liten skrivvana. I anteckningarna ges oftast endast utrymme för dokumentation och registrering, en knapphändig stil som kan betecknas *stenstil*. De

dagböcker som bevarats på arkiv och institutioner är i första hand skrivna av män. De introspektiva dagböckerna är skrivna i en borgerlig miljö, och karakteriseras av att de utöver dokumentation av händelser är reflekterande och skribenterna ger här uttryck åt tankar och känslöstämningar. Denna tudelade genreindelning av dagböcker är angelägen att omnämna för att ge en inblick i dagboksskrivandets sociala spridning och den innehållsliga variation som dagboksanteckningarna kan inrymma. I det läge där jag nu befinner mig vill jag dock undvika att placera in de tre dagböckerna innanför en enskild genre.

Med reservationen ovan i åminne kan man ändå konstatera att Julia Englunds och Linnéa Johanssons dagböcker uppfyller både bondedagbokens strukturella och kulturella kriterier. Båda skribenterna återfinns i agrar miljö och har liten skrivvana. I deras dagbokstexter ges huvudsak-

ligen utrymme åt dokumentation och registrering, men det bör framhållas att det också finns ganska betydande reflekterande inslag. Albertina Andersson lever också i agrar miljö, men har genom sin lärarutbildning en avsevärd skrivvana.

Följande två utdrag ur Julia Englunds och Linnéa Johanssons dagböcker exemplifierar anteckningarnas dokumenterande och kortfattade karaktär. Julia Englund redogör här för en av sina återkommande försäljningsresor till Lule stad då hon säljer "burkar" med fisk den 26–27 oktober 1936.

Månda -den-26-
I dag reser till Skurholmen och börjar
selja burkar allt går bra. Tack och lof
Tisda
I dag med till Stan Tack och lof

Under 1936 arbetade Linnéa Johansson bl.a. annat som piga hos Örboms i Rossön. Den 26–27 oktober gör hon följande noteringar där hon gör en indirekt kommentar över sin arbetssituation, i och med att hon noterar det sena klockslag då hon gick till sängs.

Vennerstrand var hit d. 26 okt.
"Lycka" kalva[kalvade] kl. 9 e.m. d. 27 okt. Jag
fick ej lägga mej förrän kl. 1 f.m. d. 27-10.

Albertinas anteckningar kan också vara mycket kortfattade och enbart registrerande. Men utdraget nedan från söndagen den 3 oktober 1915 innehåller också anteckningar av mer reflekterande karaktär.

Okt. 3 söndag. Kallt. Kärt att få hälsa på mina
vänner. Många minnen från flydda dagar står i
förbindelse med dessa vänner och deras hem!
Käre Gud, välsigna och lova dem du för allt
gott de gjort mot mig! På eftermiddagen följer
Jenny mig till Olov Erikssons. Där är lugnt och
fridsamt. U. Mosen vittnar om Gud, husandakt
på kvällen. Mycket sträng köld.

SKRIFTBRUKSFORSKNING

Min undersökning utgår från teoribildning inom det språkvetenskapliga forskningsfält som kallas för "new literacy". Det engelska ordet *literacy* är ett svåröversatt begrepp. Såsom termen använts i tidigare literacy-forskning kan den något förenklat översättas med *läs- och skrivkompetens*, där literacy därmed betraktades enbart ur en kognitiv synvinkel med fokus på den enskilda individens kompetens (Karlsson 2002:22).⁴ Inom "new literacy" sätts istället fokus på de sociala sammanhang där skrivna texter på ett eller annat sätt ingår. Jag kommer här att använda termen *skriftbruk* som motsvarighet till *literacy*.⁵ I termen *skriftbruk* innefattas både den enskilda individens läs- och skrivefärdigheter samt de sociala praktiker där läsande och skrivande ingår.

Tre teoretiska utgångspunkter inom new literacy är av särskild betydelse för mitt arbete. En första övergripande utgångspunkt är att skriftbruk betraktas som en handling som alltid är del av en social praktik, och som därigenom utgör en indikation på mer omfattande sociala processer (Barton, Hamilton & Ivanič 2000:1). Förutom att enskilda läs- och skrivhandlingar ingår i sociala strukturer bidrar de dessutom till att forma dessa (Barton & Hamilton 1998:6).

Literacy is primarily something people do; it is an activity, located in the space between thought and text. [...] Like all human activity, literacy is essentially social, and it is located in the interaction between people (Barton & Hamilton 1998:3).

Sambandet mellan dessa handlingar och de sociala strukturerna synliggörs i begreppet *skriftbrukspraktiker*.⁶

Den andra utgångspunkten är en naturlig konsekvens av skriftbrukets sociala karaktär. Eftersom skriftbruk betraktas som en handling i en historisk, social och kulturell kontext är det alltid förlagt i tid och rum, dvs. all användning av skrivet språk är lokaliserat till en specifik tid och en specifik plats (Barton, Hamilton & Ivanič 2000). Enskilda människor och platser synliggörs i och med att man strävar efter nya sätt att förstå läsande och skrivande som en del av människors sociala och kulturella liv (Barton & Hamilton 1998:xiv).⁷

Det tredje antagandet är att skriftbrukspraktiker är formade av sociala institutioner och maktrelationer. Detta innebär att vissa praktiker blir mer dominerande, synliga och mer inflytelserika än andra (Barton & Hamilton 1998:7). Inom new literacy har man därför i stor utsträckning inriktat sig mot att dokumentera vardagligt skriftbruk som inte är erkänt i dominerande diskurser om literacy (Barton & Hamilton 1998:4f.).⁸

Dagboksskribenternas livssituation och dess rumsliga dimension

Den skriftbrukspraktik som jag undersöker, dagboksskrivandet, kan sägas tillhöra en form av marginaliserat vardagligt skrivande. Utifrån literacy-teoretiska utgångspunkter ställer jag mig frågor om skrivandets funktioner: Vilka funktioner fyllde dagboksskrivandet för dessa tre norrländska kvinnor under tidigt 1900-tal?

Svaret på min fråga kan alltså inte enbart sökas i dagbokstexterna och deras innehåll, utan analysen måste i avgörande utsträckning sätta in dagboksskrivandet i det sociala och kulturella sammanhang där texterna producerats. Skrivhandlingen, skribenten och texten placeras

därmed i en viss tid och i ett visst rum. Kontextualiseringen av skrivhandlingen innebär att de tre enskilda skribenternas livssituation vid tiden för skrivandet kommer i fokus. Med utgångspunkt i deras olikartade livssituationer, med de möjligheter och begränsningar som de innebär, vill jag framhäva olikheterna mellan kvinnors villkor och relatera dessa till de ev. skilda sociala praktiker som deras skrivhandlingar är en del av.⁹

De enskilda skribenternas livssituation vid tiden för skrivandet studeras så långt det är möjligt utifrån den dokumentation som återfinns i dagboken och utifrån annat arkivaliskt material. Jag har också haft möjlighet till flera samtal med den av dagboksförfattarna som ännu är i livet, Linnéa Johansson. Analysen av livssituation inriktas i första hand mot ett återskapande av försörjningssituation och sociala nätverk, vilka också betraktas ur ett rumsligt perspektiv. Denna analys är också nära förbunden med en studie av kvinnornas rörlighet resp. bundenhet i rummet. I historiska studier av arbetsdelning i agrar miljö har det framkommit att männens rörlighet tillhörde en norm som gav innebörd åt manlighet på samma sätt som bundenhet gav betydelse åt kvinnlighet (Östman 2000:88f). I min studie kan rörlighet snarast sägas vara ett drag som förenar de tre kvinnornas livssituation.¹⁰

DEN VARDAGLIGA ERFARENHETEN I FOKUS

Dagbokstexterna kan ses som en unik dokumentation av skribenternas vardagliga erfarenheter. Ur ett genusperspektiv utgår jag från begreppet *erfarenhet* såsom det har diskuterats och reviderats av historikern Joan Scott. Istället för att använda

erfarenhet som förklaringsgrund för skillnad och dominans, menar Scott att man bör inrikta sig på att analysera de processer där (individuell) erfarenhet tillskapas. Fokus hamnar därmed på identitetsskapande processer där både erfarenhetens diskursiva och politiska natur synliggörs (Scott 1992). De subjektiva erfarenheterna står aldrig självständigt, utan relaterar alltid till ett eller flera begreppssystem, alt. kulturella system, vilket hos Joan Scott framkommer i hennes diskussion av den subjektiva identiteten som en av fyra nivåer där genus konstrueras (1988:44).

Dagbokstexterna utgör här enastående källor för att undersöka denna dimension av genus, eftersom kvinnornas erfarenheter finns dokumenterade här utan att ha anpassats till en utanförstående mottagare. Materialet möjliggör därmed en studie av *en* identitetsskapande process där den subjektiva identiteten både gestaltas och omskapas. Här ställer jag frågor om de dokumenterade erfarenheternas karaktär: Vilka av skribentens erfarenheter kommer till uttryck i dagbokstexterna? Vilka erfarenheter har de valt att skriva ner? Dessa frågor kan också ställa utifrån ett aktörsperspektiv:

- Vilka är aktörer innanför detta skriftliga rum?
- Är det skribenten själv som är aktör genom dokumentation av egna handlingar, känslolägen och egna reflektioner? Eller är det andra personers handlingar som dokumenteras?
- Vad säger aktörsperspektivet om skribentens självuppfattning? Hur förhåller hon sig till den rådande genusordningen?

Eftersom skrivhandlingar inte enbart är en del av sociala strukturer, utan också bidrar till att forma dem, är det angeläget att formulera frågor som berör dagboksskrivandets formande funktion:

- Kan dagboksskrivandet sägas bidra till att forma och ev. omforma skribentens identitet och hennes upplevelse och förståelse av genus?

Dessa frågor som har koppling till genus har ännu inte undersökts på djupet, varför jag får återkomma till dem i ett annat sammanhang.

DAGBÖCKERNAS RUM OCH SKRIBENTERNAS LEVDA RUM

Av den kortfattade sammanställning som presenterats över skribenternas livssituation, kan man utläsa att det både finns förenande och särskiljande drag i de tre dagboksskriventernas livssituation. De är alla tre självförsörjande, men befinner sig i olika skeden i livet. Den geografiska rörligheten är också utmärkande för alla tre skribenter. Så länge som Albertina är yrkesverksam som småskolelärarinna för hon en kringflyttande tillvaro utan fast bostad. Julia är den enda av skribenterna som har en fast bostadsadress under sin yrkesverksamma tid, men hon är ändå geografiskt rörlig i och med säsonsboendet i skärgården och försäljningsresorna in till Lule stad. Linnéa har ingen fast bostad under dessa år, sina privata tillhörigheter förvarar hon i en korg. Kvinnornas geografiska rörlighet kan möjligen betraktas som en bakomliggande drivkraft till skrivandet. Dagboken och dagboksskrivandet kan här antas utgöra en konstans som skapar sammanhang och kontinuitet i en annars ytterst rörlig tillvaro.

Deras position innanför ett offentligt rum skiljer sig dock markant åt. (Även om distinktionen offentligt–privat knappast kan försvaras i denna norrländska kontext, så vill jag ändå mena att vissa plat-

ser kan sägas ha en tydligare offentlig prägel, än exempelvis hemmet.) I sitt lärarinneyrke verkar Albertina Andersson i offentlighetens tjänst, med statliga och kommunala/kyrkliga direktiv om hur hennes verksamhet skulle bedrivas. Hennes sociala relationer återfinns också innanför ett offentligt rum, i en religiös offentlighet. I och med att hon aktivt kallar till möten innehar hon ytterligare ett uppdrag i offentlighetens tjänst. Julia Englund har en mer tillbakadragen position innanför ett offentligt rum. I sin yrkesverksamhet vistas hon dock ofta i stadens offentliga rum vid sina försäljningsresor. I sitt engagemang i baptistsamfundet har hon också en offentlig position i och med sin funktion som vaktmästare. Linnéa är huvudsakligen yrkesverksam i enskilda hushåll vid sina anställningar som piga. En stor del av hennes sociala relationer återfinns dock i det befintliga offentliga rummet på de orter där hon arbetar.

Jag antar alltså att kvinnornas skrivhandling, att skriva dagbok, öppnar dörren till ett privat rum. Däremot är deras enskilda rum inte inredda på samma sätt, eftersom karaktären på de erfarenheter som de valt att dokumentera skiftar. I min fortsatta analys av dagboksskrivandet som skriftbrukspraktik kommer jag att relatera dagbokens privata rum till de enskilda skribenternas levda rum, i avsikt att problematisera de skilda innebörder som detta privata rum kan ha representerat för vardera Albertina, Julia och Linnéa.

NOTER

¹ Julia Englunds dagbok är den enda av dagböckerna som förvaras vid ett offentligt arkiv, vid Norrbottens minne i Luleå. Linnéa Johanssons dagböcker finns i privat ägo, medan Albertina

Anderssons dagbok endast finns bevarad i kopia i min ägo. Jag vill rikta ett tack till Linnéa Marcusson och hennes familj som ställt dagböckerna till mitt förfogande. Jag vill också rikta ett tack till Bo Johansson, Vilhelmina, som gjorde mig uppmärksam på Albertina Anderssons dagböcker. Ett tack också till Thorild Jording i Luleå som insåg värdet i Julia Englunds dagbok och lämnade den till arkivet.

² Om borgerliga kvinnors vägar ut i ett offentligt rum kan man bl.a. läsa om i antologin "Rummet vidgas" (Österberg & Carlsson Wetterberg 2002).

³ Forskning på bondedagböcker har bedrivits i Sverige sedan 1970-talet och har bl.a. resulterat i en inventering av dagböcker som samlats i ett nationalregister (Larsson 1992). Dagböckerna har främst studerats av etnologer och historiker (exv. Liljewall 1995; Johansson 1996; Larsson & Myrdal 1995), men även av språkvetare ur ett sociolingvistiskt perspektiv (Svenske 1993; jfr Gunnarsson 1995). Bondedagböcker skrivna av kvinnor har behandlats ytterst sparsamt i både internationell och svensk forskning (Kildegård 1985; Johansson 1996; Johansson 2002; Hopf-Droste 1981). Detta förklaras till viss del av materialsituationen – det finns helt enkelt ytterst få agrara dagböcker bevarade som förts av kvinnor från tiden före andra världskrigets slut. Däremot har dagböcker skrivna av kvinnor i borgerliga miljöer studerats både på svenskt område och internationellt (se exv. Sjöblad 1997; Hættner m.fl. 1991; Holmes 1995).

⁴ Denna kognitiva infallsvinkel på literacy-frågor har kommit att benämnas *den autonoma modellen* ("the autonomous model") av en av förgrundsgestalterna inom "new literacy", Brian Street (1984). Som ett alternativ till denna autonoma modell lanserade han *den ideologiska modellen* ("the ideological model") där literacy betraktas som en del av en social praktik (Street 1984:95ff.).

⁵ För en utförlig diskussion av möjliga svenska motsvarigheter till det engelska begreppet *literacy* se Söderberg 1994. Termen har också över-satts med *skriftkultur* (Karlsson 2002:22f.).

⁶ *Skriftbrukspraktiker* används här som en direkt motsvarighet till engelskans *literacy practices* (Barton & Hamilton 1998:6f.). Anna-Malin Karlsson (2002:24) har valt att översätta det engelska begreppet med *skriftpraktik*.

⁷ *Skrifthändelse* (literacy event) är ett centralt be-

grepp som betonar skriftbrukets situerade natur, att skriftbruket alltid äger rum innanför en social kontext. Skrifthändelser är kommunikativa händelser som inte nödvändigtvis behöver vara skriftburna, men där skrift på något sätt spelar en roll. Dessa händelser utgör observerbara episoder som härrör ur praktiker som även formar dem (Karlsson 2002:24; Barton & Hamilton 1998:7; jfr även Ivanič 1998:63).

⁸ *Vardagligt skrivande* är en direkt översättning av *vernacular literacy* (Karlsson 2002:23). Ett exempel på en omfattande undersökning av vardagligt skrivande är "Local literacies. Reading and writing in one community", från Lancaster i England. Där visas på hur läsande och skrivande är komplexa mänskliga aktiviteter som inte kan separeras från de människor och platser som är inblandade (Barton & Hamilton 1998). För en forskningsöversikt över literacystudier som har denna etnografiska karaktär se Barton & Hamilton 1998:xiv. Brevskrivande som skriftbrukspraktik har också undersökts (Barton & Hall 2000). Inte bara vardagligt skrivande, utan också akademiskt skrivande har behandlats ur ett literacy-perspektiv (Ivanič 1998).

⁹ Se exv. Österberg & Carlsson Wetterberg 2002: 17 som framhåller vikten av att betona mångfalden i kvinnors skilda verkligheter, istället för att ensidigt framhålla kvinnors underordning i förhållande till män (se vidare not 9 s. 380).

¹⁰ I analysen av dagboksskrivandets rumsliga dimension lyfter jag även in skribenternas yttre livsmiljö. Jag har här inlett ett samarbete med en bildkonstnär. Vi har gemensamt kartlagt och dokumenterat vissa utvalda livsmiljöer där skribenterna varit verksamma. Vår förhoppning är att vårt samarbete mellan vetenskapligt och konstnärligt perspektiv ska ge en djupare förståelse av rumsliga relationer mellan dagbokens rum och författarnas livsmiljö – en dimension som är svåråtkomlig med enbart vetenskaplig metod.

LITTERATUR

- Barton, David & Hamilton, Mary, 1998. *Local literacies. Reading and writing in one community*. London: Routledge.
 Barton, David & Hall, Nigel (eds.), 2000. *Letter*

writing as a social practice. (Studies in written language and literacy. 9.) Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.

- Barton, David; Hamilton, Mary & Ivanič, Roz (eds.), 2000. *Situated Literacies. Reading and writing in context*. London: Routledge.
 Gunnarsson, Britt-Louise, 1995. "Varför skriver Erik? Synpunkter på John Svenskes avhandling *Skrivandets villkor*." I: *Språk och Stil*, 5 (ny följd) s. 153–175.
 Holmes Katie, 1995. *Spaces in her day. Australian Women's Diaries 1919–1945*. St. Leonards: Allen & Unwin.
 Hopf-Droste, Marie-Luise, 1981. *Das bäuerliche Tagebuch. Fest und Alltag auf einem Artländer Bauernhof, 1873–1919*. Cloppenburg.
 Hættner, Eva; Larsson, Lisbeth & Sjöblad, Christina, 1991. *Kvinnors självbiografier och dagböcker i Sverige 1650–1989*. Lund: Lund Univ. Press.
 Ivanič, Roz, 1998. *Writing and identity. The discursive construction of identity in academic writing*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
 Johansson, Ella, 1996. "Imber och mamma gjorde lite av varje." Kvinnor, män och tid i en bonde-dagbok från 1920-talet." I: Roger Jacobsson & Britta Lundgren (red.), *Oväntat. Aspekter på etnologisk kulturforskning*, s. 111–123. Stockholm: Carlssons.
 Johansson, Ella, 2002. "På byn mer än hemma.' Manligt och kvinnligt i rörelse, rum och socialt liv." I: Ella Johansson (red.), *Periferins landskap. Historiska spår och nutida blickfält i svensk glesbygd*, s. 181–204. Lund: Nordic Academic Press.
 Karlsson, Anna-Malin, 2002. *Skriftbruk i förändring. En semiotisk studie av den personliga hemsidan*. Stockholm: Almqvist & Wiksell Int.
 Kildegaard, Bjarne, 1985. "En bondepiges ungdomsliv. Om Kirsten Hansdatters dagbog fra 1863." I: Claus Clausen (red.), *Ungdommens historie*, s. 119–154. Köpenhamn: Tiderne Skifter.
 Larsson, Bo, 1992. *Svenska bondedagböcker. Ett nationalregister*. (Nordiska museet/Bonedagboksprojektet.) Stockholm: Nordiska museet.
 Larsson, Bo & Myrdal, Janken, 1995. *Peasant diaries as a source for the history of mentality*. (Report from the third international conference on farmers' diaries 1992.) Stockholm: Nordiska museet.
 Liljewall, Britt, 1995. *Bondevardag och samhällsförändring. Studier i och kring västsvenska bonde-*

- dagböcker från 1800-talet.* (Avhandlingar från Historiska Institutionen i Göteborg Nr 10.) Göteborg.
- Scott, Joan W., 1988. *Gender and the politics of history.* New York: Columbia University Press.
- Scott, Joan W., 1992. "Experience." I: Judith Butler & Joan W. Scott (eds.), *Feminists theorize the political*, s. 22–40. London: Routledge.
- Sjöblad, Christina, 1997. *Min vandring dag för dag. Kvinnors dagböcker från 1700-talet.* Stockholm: Carlssons.
- Street, Brian V., 1984. *Literacy in theory and practice.* (Cambridge studies in oral and literate culture 9.) Cambridge University Press.
- Svenske, John, 1993. *Skrivandets villkor. En studie av dagboksskrivandets funktioner och situationella kontexter utgående från Backåkers Eriks dagbok 1861–1914.* (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 32.) Uppsala.
- Söderberg, Barbro, 1994. "Medeltidsliteracy – ett nutida termproblem." I: *Språkbruk, grammatik och språkförändring. En festskrift till Ulf Teleman.* Lund: Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet.
- Woolf, Virginia, 1991. *Ett eget rum.* Stockholm.
- Österberg, Eva & Carlsson Wetterberg, Christina (red.), 2002. *Rummet vidgas. Kvinnor på väg ut i offentligheten ca 1880–1940.* Stockholm: Atlantis.
- Östman, Ann-Catrin, 2000. *Mjök och jord. Om kvinnlighet, manlighet och arbete i ett österbottenskt jordbrukssamhälle ca 1870–1940.* Åbo: Åbo Akademis förlag.

SUMMARY

The Only Private Room?

Reflections on diary writing in relation to spatial dimensions in the lives of rural women in northern Sweden in the early 20th century

This article deals with diary writing by women living in rural areas of northern Sweden in the early 20th century. In this particular social setting it is difficult to distinguish separate public and private spheres. A question raised here is whether a possible purpose of diary writing could consist of the establishing of a private sphere. Three diary writers are presented. Spatial dimensions in their life situations are discussed and related to the written space that the diary constitutes. The study takes its departure from a combination of new literacy theory and gender theory, with the concept of subjective identity in focus.